

Käsitteet kahvilla

Keskustellaanko nykyään muuallakin kuin nettifoorumeilla? Tampereella kulttuurikahvila

Hertassa syksyn mittaan käydyt filosofiset rupattelutuokiot ainakin loivat uskoa kommunikaation mahdollisuuksiin. Käsittekahvilan nimellä kulkeneiden sessioiden taustavire tiivistettiin mainostekstissä laittamattomasti: ”Seisomme jalat maassa korkealentoisten asioiden äärellä ja pyrimme ratkaisemaan maailman ongelmat.”

Idea oli simppelempi: ensin kuullaan alustus tietystä käsitteestä, sitten antaudutaan vapaampaan yleisökeskusteluun. Tai ehkei kannata puhua yleisöstä, sillä yksinapaisen esitelmöinnin sijaan pyrittiin moniväkyiseen ajatustenvaihtoon. Tässä mielessä Käsittekahvila muistutti epämuodollista keskustelupiiriä tai filosofisesti tuunattua kapakkavääntöä, jossa joku lyö alkutahdit.

Olli Herrasen ja Mikko Niemelän johdatteleman sarjan olikin määrä vastata ”syvälisten kansankeskusteluiden tarpeeseen”. Avausanoissa piikiteltiin erityisesti yliopistoväkeä: ”Hölisivätkö tieteilijät keskenään, kyvyttöminä tai haluttomina ottamaan kantaa sosiaaliseen todellisuuteen?” Norsunluutornien elitisteille siis piruilittiin ansiokkaasti, mutta tilalle ei tarjoiltu mitään löppöä populismia. Sen sijaan väittely haluttiin tuoda kampuksilta takaisin kuppiloihin. Eetoksena oli palauttaa teoria julkiseen tilaan liudentamatta itse asiaa.

Kansankeskustelullinen tavoite toteutui ehkä parhaiten ensimmäisessä sessiossa, jossa tartuttiin luonnollisesti ’käsitteen’ käsitteeseen. Kuivakasta otsikosta huolimatta aktiivisia debatoijia piisasi, ja keskustelu virtasi ajankohtaisesta aiheesta toiseen. Turhaan metaviisasteluun ei sorruttu, vaan Herranen ja Niemelä haastoivat koko ravintelin

pohtimaan, mitä käsitteillä tehdään käytännössä. Herkullisimmat täkyt poimittiin poliittisesta keskustelusta, jossa käsitteen merkitykset järjestään kiistetään tai otetaan haltuun. Vai mitä pitäisi ajatella, kun hyvinvointivaltion sijaan keksitäänkin puhua paremminvointivaltiosta? Tai kun kielen performatiivisuuden sisäistäneet marxilaiset vaihtavat ”työnantajan” tilalle ”työnostajan”?

Ajankohtaisuudet johdattivat kuin varkain yleisempiin filosofiin pulmiin ja oivalluksiin. Esimerkiksi maailman tiedeyhteisöä syksyllä järkyttäneet havainnot yli valonnopeutta kulkevista neutriinoista johdattivat kielenkäytön ja tieteenfilosofian solmukohtiin. Joudutaanko fysiikan peruskäsitteistöä päivittämään vai luodaanko kokonaan uutta terminologiaa? Muuttuvatko prosessissa ainoastaan teoriat, fysiikaalinen käsitys todellisuudesta vai koko maailmankuva?

Ajankohtaisen kakkosen taannoisesta vihaillasta saatiin puolestaan sytykettä ’vihapuheen’ käsitteellistykseen purkamiseen. Ensiksi todettiin, että yleensä käsitteelle löytyy mielekkäitä käyttötapoja ja sovelustilanteita, vaikkei tarkkaa määritelmää saataisikaan aikaan. Samoin kuin vaikkapa ’taiteesta’ puhuttaessa rajatapaukset aiheuttavat päänvaivaa, mutta selvän vihapuheen tunnistaa useimmiten helposti. Toiseksi huomattiin, että vihapuheen kaltaisten käsitteiden normatiivinen tehtävä nousee monesti tärkeämmäksi kuin termin täsmällinen merkitys. Kutsumalla asioita ”vihapuheeksi” ilmaistaan paheksuntaa ja vastustetaan tiettyä ajatusmaailmaa tai kommunikaatitapaa. Näin kamppaillaan keskustelun reunaehdoista, yleisesti hyväksyttävän puheen rajoista.

Syksyn kuluessa kävi selväksi, miten aihevalinta vaikuttaa osallistujien määrään ja keskustelun kehkeytymiseen. Astetta tai pariakin akateemiseen suuntaan viit-

toiltiin otsakkeen ”Konstruktiiviset koneet – tuottavat tuotteet” alla käydyssä sessiossa. Tapani Laine käsitteli vakiintuneiden Marx-tulkintojen rajoitteisuutta neuvostoliittolaisen, mutta ei perinteisessä mielessä marxilaisen, ajattelun valossa. Tässä traditiiossa Marx oli nähty ennen kaikkea proto-fenomenologina. Alustuksen ydinteesi oli, että ihmisen toiminta riippuu yhteiskunnallisten artefaktien konstruktiosta. Laineen pohjustus avasi mielenkiintoista keskustelua esimerkiksi siitä, miten todellisuutemme on aina erilaisten käsitteellistysten rakentama, mutta alustuksen seuraaminen vaati suhteellisen laajaa filosofista esitietämystä.

Käsittekahvilaformaatti osoitti oivallisuutensa viimeistään ’ei-minkään’ ympärille nivoutuneessa istunnossa. Antti Salmisen perusteellisessa alustuksessa liikuttiiin sujuvasti ei-minkään etymologiasta termin dialektiseen tulkintaan ja aatehistoriaan. Tulkintavaihtoehdot tiivistyivät pitkälti kysymykseen, nähdäänkö ei-mikään passiivisena olemattomuutena vai olemisen dynaamisena ja luovana kääntöpuolena. Käsitteen vipuvoimaa mittailtiin jälleen poliittisella rintamalla. Anonyymit (virtuaaliset) naamaripäät ja arabikevään johtajattomat kansanjoukot havainnollistivat, miten eikukaan voi toimia aktiivisesti. Salminen muistutti myös zapatistien iskulauseesta: ”Kaikille kaikkea, meille ei mitään.”

Keskustelutarjan loputtua janoaa lisää kollektiivista käsitteepallottelua, polemisointeja ja yhdessä luomista. Onneksi Käsittekahvila saa jatkoa. Hertassa kokoonnutaan keväällä Psykokahvilan merkeissä setvimään, mitä ihmisestä saa selville sukeltamalla mielen syövereihin.

*Jaakko Belt &
Elina Halttunen-Riikonen*